

De vorming van Europese burgers

Een interview met Otto von der Gablentz n.a.v. diens voordracht op de Comeniusdag 2003. NCRV Radio, 30 maart 2003.

Interviewer:

De meeste burgers zijn niet of nauwelijks geïnteresseerd in het werk van de Europese Commissie of van het Europees Parlement. Dat zou Otto von der Gablentz graag anders zien. Von der Gablentz was onder meer ambassadeur van de Duitse Bondsrepubliek in Nederland. Afgelopen vrijdag hield hij een pleidooi voor de vorming van Europese burgers tijdens een voordracht op de Comeniusdag in Naarden. Comenius leefde in de zeventiende eeuw. Hij was een Tsjechische geleerde en een pleitbezorger van de oecumene en het wereldburgerschap. Dat ging misschien nog wel een stapje verder dus dan het Europese burgerschap. Hij is in Naarden begraven. Vandaar dat de Comeniusdag daar werd gehouden.

Meneer Von der Gablentz, goedemiddag!

Von der Gablentz:

Goedemiddag!

Interviewer:

Waarom vindt u het zo belangrijk dat de burgers uit de verschillende landen Europese burgers worden?

Von der Gablentz:

Wij leven in Europa. Op veel gebieden, bijvoorbeeld bij 80% van de economische regelgeving, is Europa nu al een realiteit voor het dagelijkse leven, dus een deel van onze overheidsstructuur. In een democratische gemeenschap moeten we ervoor zorgen dat alle burgers zich verantwoordelijk voelen voor hun overheid.

Interviewer:

Betekent dat dat je als burger vooral moet weten wat er speelt of moet je ook een soort Europees gevoel krijgen?

Von der Gablentz:

Je moet twee dingen doen. Je moet eerst weten wat er speelt. Op dat punt – zo moet ik vaststellen – doen de huidige politieke leiders hun werk niet. Denkt u maar aan de verkiezingen in Nederland: tijdens de verkiezingscampagne geen woord over Europa! Ten tweede kun je natuurlijk in een democratische gemeenschap alleen meespelen als je je als burger verantwoordelijk voelt voor die gemeenschap en niet Europa beschouwt als iets dat buiten het politieke, democratische proces staat.

Interviewer:

Is het nu zo dat het Europese bewustzijn bij de burgers zo slecht is, omdat de politici er te weinig aan doen of heeft dat ook nog andere oorzaken?

Von der Gablentz:

Ik denk dat de belangrijkste oorzaak is dat de politici daar te weinig aan doen. De reden daarvan is, dat wij de natiestaat nog steeds als de enige democratische gemeenschap beschouwen. De machtsstrijd tussen politici vindt alleen op nationaal niveau plaats. De gemeenschapsvormende factoren, zoals het democratische proces maar ook het bewustzijn van een gemeenschappelijke (niet alleen een nationale en regionale) cultuur en natuurlijk vooral het onderwijs hebben nog geen Europese dimensie. We hebben dus – zo zou je kunnen zeggen – Europa opgebouwd in de laatste vijftig jaar als een bestuurslaag in Brussel en als een economische markt, maar dat zijn dingen die de burger als zodanig nog niet raken.

Interviewer:

Misschien komt het allemaal omdat het zulke saaie regeltjes zijn die uit Europa komen.

Von der Gablentz:

Dat denk ik niet. Het komt omdat de politieke leiders de burgers niet duidelijk maken dat onze overheid op verschillende lagen gesitueerd is: gemeente, regio, natie en Europa. Die vier lagen vertegenwoordigen één overheid en één politiek stelsel waarvoor elke burger en elke politicus zich net zo verantwoordelijk moet voelen als voor de eigen staat. Dat is nog steeds niet het geval. Hier ligt natuurlijk de verplichting van de politici om hun politieke leiderschap uit te oefenen en zorg te dragen voor de vorming van burgers.

Interviewer:

Ik neem aan dat u een groot politiek bewustzijn hebt, anders had u die lezing niet gehouden. Wat houdt een Europees bewustzijn in?

Von der Gablentz:

Ten eerste moet je weten wat er in de huidige wereld en niet alleen in je eigen gemeente, regio, land, maar ook in Europa leeft. Ten tweede moet je weten dat wij in een democratie leven waar iedere burger geroepen is verantwoordelijkheid te dragen voor het geheel van de gemeenschap waarin hij leeft. Dat betekent dat de burgers na de laatste verkiezingscampagne in Nederland de politici op het matje moeten roepen. Zij moeten de burgers niet een vertekend beeld van de politieke realiteit te geven, maar het werkelijke beeld van de realiteit waarin Europa een enorm grote rol speelt.

Interviewer:

Betekent een Europees bewustzijn ook – ik ga het een beetje plat maken – dat ik moet juichen als Duitsland op het voetbalveld scoort tegen Brazilië?

Von der Gablentz:

Nee, absoluut niet. Dat is niet zo belangrijk. Je hebt natuurlijk op het voetbalveld fantastische mogelijkheden om oude, andere loyaliteiten tot uitdrukking te brengen. Prima, dat mag ook. Dat is goed zelfs.

Interviewer:

Heeft u dat Europese bewustzijn altijd gehad of is het pas van recente datum?

Von der Gablentz:

Ik behoor tot de naoorlogse generatie die met Europa opgegroeid is en bij toeval heb ik in de jaren vijftig ook op het Europacollege in Brugge gezeten. Dus ik heb Europa ervaren toen het begon. Sindsdien is mijn Europese gezindheid nog sterker geworden. Tijdens mijn beroep als diplomaat heb ik altijd geprobeerd om in de verschillende landen waar ik werkte – ook hier in Nederland – duidelijk te maken dat de Europese samenwerking de kans is om de oude nationale rivaliteiten uit de weg te ruimen. De laatste vijf jaar was ik rector van het Europacollege waar ik in de jaren vijftig gestudeerd heb als post-graduate. Daar heb ik natuurlijk de problemen die samenhangen met het ontbreken van een Europees bewustzijn en een Europees verantwoordelijkheidsgevoel bij de burgers duidelijk geanalyseerd.

Interviewer:

Kan religie ook een rol spelen bij een grotere eenwording van Europa?

Von der Gablentz:

Religie kan een rol spelen, want religie is duidelijk een wezenlijk onderdeel van onze gemeenschappelijke cultuur in Europa, in ieder geval in de laatste 1500 jaar. Maar er is meer dan religie. Je hebt ook niet-christenen in onze samenleving.

Interviewer:

Hoe zou het geloof dan een rol kunnen spelen?

Von der Gablentz:

Geloof kan een rol spelen doordat de religieuze leiders ook een verantwoordelijkheid hebben voor de samenleving. Die verantwoordelijkheid nemen ze ook. U hebt de recente oproep gelezen van de verschillende kerken in het kader van de discussie over de oorlog in Irak. Dat is een stuk politieke ver-

antwoordelijkheid. Dus ze moeten er dan ook voor zorgen dat hun gelovigen een realistisch en pragmatisch beeld hebben van de realiteit en hun verantwoordelijkheid nemen.

Interviewer:

Dus de kerken mogen best een beetje politiek worden?

Von der Gablentz:

Zo is het.

Interviewer:

Nu geldt voor Europa het oude denkbeeld van eenheid in verscheidenheid. U noemde Irak al even. Maar daarbij kwam de verscheidenheid wel heel erg naar boven. Europa trad niet als een eenheid op.

Von der Gablentz:

Maar als je naar de burgers kijkt is er niet veel verscheidenheid. Er is sprake van een bijna unanieme stellingname van de burgers in geheel Europa. De verdeeldheid zie je alleen bij de regeringen. Dat is het interessante. Dat is het grote probleem van Blair en van de anderen.

Interviewer:

Maar onder de burgers zijn er toch ook mensen die voor de oorlog zijn en mensen die ertegen zijn?

Von der Gablentz:

Er zijn er niet veel voor de oorlog. Je hebt natuurlijk mensen die een beetje verstandig zijn en die willen dat de Amerikanen nu overwinnen. Maar een overweldigende meerderheid van de burgers was er tegen dat de oorlog plaatsvond en dat de oorlog op dit moment begon. Dat is heel duidelijk. Je kunt dit ook opvatten als een opkomend gemeenschappelijk Europees bewustzijn. Misschien reageren de burgers al minder nationaal en meer Europees dan hun eigen politieke leiders.

Interviewer:

Maar zou dat niet zijn, omdat die mensen toevallig tegen de oorlog zijn en niet omdat ze denken: in Italië zijn ze tegen dus dan moet ik ook tegen zijn, want wij horen tot een Europa?

Von der Gablentz:

Ja, misschien is het een overgangssituatie. De redenen zijn misschien verschillend. Maar het eindresultaat is toch een blijk van een grensoverschrijdend politiek bewustzijn op vele gebieden bij de Europese burgers. Dat is ook goed zo, want wij hebben ervaring met oorlog. We weten hoe belangrijk het is om samenwerkingsverbanden tussen de landen en tussen de burgers op te bouwen: de VN op wereldniveau en Europa op Europees niveau. Het is dus een andere benadering dan de benadering van een kleine groep van neo-conservatieven in Washington.

Interviewer:

Is die eenheid in Europa ook belangrijk om als continent straks nog een rol te blijven spelen in de wereld?

Von der Gablentz:

Dat is inderdaad het geval. Ik denk dat de oorlog in Irak duidelijk maakt dat als wij in een wereld willen leven die samenwerking en niet hegemonie, die vrede en niet de inzet van militaire macht bij alle gelegenheden nastreeft, dat we als Europeanen onze ervaringen op wereldniveau moeten inbrengen. Dat doen we nog niet voldoende en misschien zijn die betogingen overal in Europa van de laatste weken toch een interessant geluid.

Interviewer:

Meneer Von der Gablentz, u heeft dit en nog veel meer afgelopen vrijdag gezegd tijdens uw voordracht op de Comeniusdag in Naarden. Denkt u dat u veel mensen heeft kunnen overtuigen?

Von der Gablentz:

Er waren zo'n 250 à 300 mensen. We hadden een heel leuke discussie na de voordracht. Ik heb het gevoel dat in elk geval de mensen die er waren het met mijn analyse en conclusies eens waren.

Interviewer:

Ze hebben hard voor u geklapt?

Von der Gablentz:

Dat hebben ze zeker.

Interviewer:

Meneer Von der Gablentz ik ga nu niet voor u klappen, maar ik wil u wel heel hartelijk bedanken en ik wens u nog een prettige zondag.

Von der Gablentz:

Dank u wel.